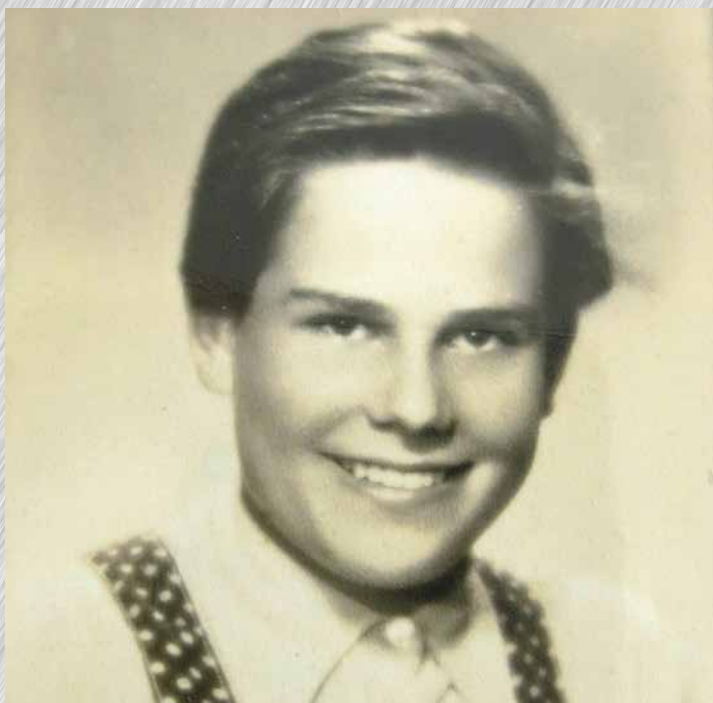

Handa Pollaková

*osobnosti sionistického skautingu
a židovských mládežnických hnutí*

Jitka Radkovičová – Tiki

Obsah

Kořeny	5
Nejsme míň, než ostatní	5
Život na kufrech	6
Do školy se dá chodit i ilegálně aneb čtvrtá třída „na tajňačku“	7
Za zdmi ghetta	7
Ma’agal	9
Čisté radosti v neradostném prostředí	10
Kódy a antikódy	12
Někomu život, někomu smrt aneb Selekcce v Birkenau	12
Cesta tam a zase zpátky aneb Jak málo stačí ke štěstí	13
Domů	14
Sny a skutečnost	14
Hachotrim znamená Veslaři	15

Dlouhá cesta

Handa Pollaková-Drori

Handa Drori v době, kdy se ještě jmenovala Hana Pollaková

Příběh Handy Pollakové-Drori

O její existenci jsem věděla celá léta. Nikdy jsem se ale do kibucu Hachotrim, kde Handa žije, nedostala. Možná proto, že nerada dělám přepadovky a veškeré pokusy o kontakt se ukázaly jako marné. Maily nenašly adresáta, dopis, který jsem poslala, nikdy nepřišel. Logicky tedy nemohla následovat odezva. A jak píšu: přepadovky nesnáším, ani ty skautské na táboře. Až na podzim roku 2016 se – řečeno s Hrabalem – neuvěřitelné stalo skutkem, s Handou jsem se setkala a dostala tak šanci poslechnout si další z řady velmi zajímavých svědectví.

Předcházela tomu cesta napříč Zemí izraelskou ve vedru, které bývá v těchto zeměpisných šířkách obvyklé v létě, a v prachu, protože poslední kus zmíněné cesty jsem šla pěšky a s báglem na zádech. „Omnia mea mecum porto“ platí pro všechny cestovatele, pro skauty pak obzvláště. V báglu byl kromě věcí na čtrnáct dní také foťák, diktafon a spousta dalších důležitostí, zahodit jsem ho nemohla, no a protože slogan „kdo chce, ten může“ je mým heslem takřka erbovním, neměla jsem v podstatě na vybranou. Handa můj výkon ocenila pořádným kotlem čaje, pak kávou a vodou a vůbec, věci k jídlu bylo na stole víc, než jedinec zvládl.

Hned v úvodu jsem zjistila, že Handa preferuje používání svého jména v tom tvaru, který tady píšu: žádná Hanka, ale Handa. Vzala jsem to na vědomí a potom jsem už jenom poslouchala, zapisovala – a přiznám se, taky trochu brečela.

Kořeny

Rodina Handy Pollakové – Drori pochází ze středočeských Olbramovic. Už její dědeček Leopold Pollak byl v této obci majitelem rozsáhlého statku a polností a po jeho smrti přešla starost o majetek na syna Karla, Handina tatínka. Vystudovaný agronom si věděl rady a tak hospodářství vzkvétalo a rozrůstalo se. Nezůstalo ale jen u pracovních aktivit: Leopold Pollak přispěl ke vzniku místního hasičského sboru a Karel Pollak se pro změnu zajímal o sport, takže místnímu fotbalovému družstvu pronajímal prostor na hřiště za symbolickou jednu korunu ročně.

Co ale nevzkvétalo, bylo manželství Handiných rodičů. Handa se narodila 4. 11. 1931 a nepamatuje si, kdy se rodiče rozešli. Maminčin domov nicméně i nadále zůstal v Olbramovicích.

Nejsme míň, než ostatní

Že to s ní bude trochu jiné než s ostatními, si Handa uvědomila poměrně brzy. V Olbramovicích židovská komunita neexistovala, Pollakovi zde byli jediní Židé a Handa své židovství nebrala nijak úkorně, prakticky ho nevnímala, nevěděla o něm. Nicméně přišel konec prvního školního roku:

„Když jsem ve škole dostala první vysvědčení, u všech dětí bylo napsáno pod rubrikou vyznání katolické nebo československé nebo tak, a u mě bylo napsáno židovské. Přišla jsem domů a ptala jsem

se táty, proč u mě stojí něco jiného než u všech jiných mých kamarádek. A táta říká: no, nic si z toho nedělej. My jsme Židi. Ale nejsme méně Češi, než ti ostatní. A tak jsem to přijala.“

Kamarádila se všemi; s těmi nejlepšími českými kamarádkami se ostatně setkává dodneška. Postupně ale docházelo na lámání chleba také v jejím bezprostředním okolí:

„Strýc, kterej byl jedinej rozumnej a věděl, že se musí od Hitlera utéct, jak daleko se může, si opatřil certifikát do Palestiny, protože tenkrát to ještě bylo možné. A říkal tátovi: vem tu holku a pojed' s námi. A táta odpovídal: ne, my jsme Češi, my tady zůstaneme. Němci jsou přece takovej kulturní národ, oni toho Hitlera dlouho nesnesou. Tu stejnou volovinu tehdy říkali všichni, víš?“

Podobně se opravdu v té době vyjadřovala většina židovské populace, ale nejenom ona: také česká společnost si ve své většině nedovedla představit, co všechno Hitler předvede – byť „výkladní skříň“ nacismu měla hned vedle za hranicemi a od roku 1933 tekla proud židovských uprchlíků také do Československa. Z dnešního hlediska nám přijde neuvěřitelné, že před skutečností téměř všichni spouštěli hledí a evidentní projevy nacistické totality vnímat neuměli nebo nechťeli.

Rodina Pollakových tedy do Palestiny nezamířila. Když v březnu 1939 projížděla Olbramovicemi v koloně směrem na Prahu německá vojska, stála Handa u silnice, pozorovala vojáky na autech a věděla, že nic už nebude takové, jako dřív.

Život na kufrech

Spolu s wehrmachtem a Němci přišla do české kotliny také řada omezení týkajících se hlavně Židů, byť je třeba přiznat, že už předtím se někteří agilní Češi snažili a pilně „přikládali“ pod kotel antisemitismu. Židé mimo jiné ztratili nárok vlastnit půdu a Karel Pollak přišel o statek. Původně se domníval, že najde způsob, jak nařízení obejít, najde árijského zájemce, statek fiktivně prodá a bude jej dál řídit jako specialista, kterým coby agronom skutečně byl. Po válce se kupní smlouva prohlásí za neplatnou a všechno bude v pořádku. Tak si to aspoň představoval. Našel za tímto účelem jistou paní Veselíkovou z Veselíkova:

„Všechno to vypadalo růžově až do dne, kdy ta smlouva byla podepsána. Druhý den jsme na dveřích našli nápis: Židi ven!, вона nás přišla navštívit a na rukáve měla hakenkreuz. Ten statek dostala úplně zadarmo a my jsme museli pryč.“

Handin tatínek pak bydlel u svých příbuzných a také Handa postupně vystřídala několik adres, stěhovala se po příbuzenstvu a několik měsíců strávila také u maminky ve vile, kterou se svou sestrou postavila v Dejvicích. Po krátké době Němci přišli na to, že vila je židovská a zabavili ji. Novým „majitelem“ se stal Karl Rahm a Gestapo požadovalo prohlášení, že majetek je odevzdáván dobrovolně. Do těchto neradostných okolností přišla zpráva, že maminka bude odeslána transportem, který později získal přízvisko „kapitalistický“ a byl odeslán do Lodže. Týkal se Židů, kteří nebyli ochotni dobrovolně vydat Němcům svůj majetek. Bylo jasné, že

maminka se vily nikdy nevzdá: nové nacistické „zákony“ odmítla akceptovat. Handa se tedy s maminkou rozloučila, víckrát ji neviděla a nikdy od ní nedostala byť jedinou zprávu:

„Nic jsem se o ní už nikdy neslyšela. A celý život hledám lidi, kteří mi říkají, že byli v Lodži, jestli snad ji někdo znal, jestli snad někdo o ní něco ví – a nic. Nic jsem se nedozvěděla.“

Jakoukoli stopu po Alici Pollakové se do dneška nepodařilo nalézt.

Do školy se dá chodit i ilegálně aneb čtvrtá třída „na tajňačku“

Dalším nařízením, které se Handy bezprostředně dotklo, byl zákaz studia pro Židy. Němci vycházeli z teorie, že každý vzdělaný Žid je jejich potenciálním nepřítelem a začalo se důsledně už u židovských dětí: nesměly získat ani nejzákladnější vzdělání. A tak Handa absolvovala první tři třídy obecné školy a třídu čtvrtou si „stříhla“ ilegálně.

„Třetí třídu jsem dělala ve škole na Letné a potom na konci roku paní učitelka a řekla, že židovské děti už bohužel vyučovat nesmí. Rodiče si vzala stranou a nabídlá jim, že nás bude vyučovat soukromě doma, má to ale několik podmínek, protože to bylo strašně nebezpečné: nesmíme přijít ve školní uniformě, ne se školními taškami a ne všechny dohromady. A tak jsem u paní učitelky Saxlový absolvovala čtvrtou třídu a ona nám dokonce udělala vysvědčení, které mám dodneška.“

Bylo to její poslední relativně normální vyučování; co následovalo potom, dalo by se směle zařadit do kategorie „absolutní katastrofa“. Po návratu z koncentráku Handa odváznou paní učitelku pro nával jiných povinností nevyhledala a dodneška ji to mrzí.

Za zdmí ghetta

Poté, co byla do Lodže odeslána Handina maminka Alice, odjel v prosinci 1941 také tatínek Karel: poslali ho spolu s kontingentem patnácti set mužů budovat ghetto v Terezíně. A v červenci 1942 do Terezína dorazila také Handa s tetou. Jejich transport měl označení Aar.

Vzápětí po příjezdu prodělala spálu; vzhledem k velkému počtu obyvatel a dalším nepříznivým okolnostem zde jedna epidemie střídala druhou, nebyly léky, zato hladu bylo dost. Židovská samospráva dělala, co bylo v jejích silách a co bylo v otřesných podmínkách ghetta vůbec možné. O slušnější podmínky pro mládež se snažila starat Jugendfürsorge, která otvírala dětské domovy, mezi jinými také L 410 pro česky mluvící děvčata. Tam se Handa po uzdravení nastěhovala na pokoj číslo 28 a zůstala zde po celou dobu pobytu v Terezíně. Řada kamarádství získaná za zdmí ghetta Handě vydržela po celý život.

Handa měla štěstí ještě v jedné, dosti podstatné věci: jednou z opatrovnic přidělených na pokoj č. 28 byla Ella Pollaková, které děvčata přezdívala Tella (což byla zkratka dvousloví „teta Ella“). Tella byla skvělou osobností. Profesí učitelka klavíru a hudby se současně angažovala v Hechalucu, sionistickém hnutí mládeže. Do Palestiny neemigrovala, hnutí ji požádalo, aby

Domov L 410 v Terezíně, ve kterém Handa Pollaková bydlela

zůstala s mládeží do doby, než všichni dostanou certifikát. Do poslední chvíle pracovala jako madricha (hebr. vedoucí). Péči o děti brala jako svou povinnost. S touto opatrovnící se později oženil Karel Pollak, Handa tak získala další oporu a mnohá omezení vyplývající ze života v Terezíně snášela mnohem lépe.

Jak už bylo zmíněno, židovská samospráva se snažila zmírnit hrůzu, ve které se většina nově příchozích ocitla. Je logické, že zvláštní pozornost byla věnována právě mládeži: vedení doufalo, že mládež má větší šanci na přežití a platilo zde to, co všude jinde, že v mladých je budoucnost národa. V těžce decimovaném národě židovském to platilo dvojnásob. O mládež se v Terezíně staralo zmíněné oddělení Jugendfürsorge, které mělo za úkol co nejvíce eliminovat negativní vlivy, jimž byli mladí v ghettu vystaveni. Oddělení vedl sionista Egon Redlich a nejspíš nikdy nebude doceněna snaha a invence, kterou do své práce vložil. Díky němu a řadě dalších madrichim se povedlo mnohému zabránit, mnohé odstranit a řadu lidí zachovat při životě.

O tajném vyučování bylo napsáno hodně; Handa se ho účastnila také a její pohled na věc stojí za zaznamenání nejenom proto, že roli učitelů zhodnotila jednoznačně kladně:

„Jakákoliv výuka byla přísně zakázaná. A tak jsme věděly, že kdyby přišla kontrola, musí každá z nás vědět, kam ukreje, co má, sedne si ke stolu a bude zpívat nebo bude spravovat ponožky nebo dělat to, co se dělat smí. Učily jsme se dobře, ačkoliv to učení bylo moc divný, protože jsme samozřejmě neměly ani knihy, ani sešity, ani tužku, ale taky učitelé, to byl problém. Být v Terezíně učitelem bylo strašně nebezpečný a nemělo to žádný výhody. Člověk musel být skutečněj idealista, aby vyučoval. A přece tam byli takoví krásní lidé, kteří nás vyučovali.“

Nebyla to ale jenom snaha o zachování kontinuity s dřívější dobou a normálním životem měřená počtem ilegálních vyučovacích hodin, kdy jak žáci, tak učitelé přicházeli a odcházeli v závislosti na odjezdu transportů „na východ“, přičemž pod tímto pojmem si málokdo uměl představit, co skutečně znamená. Také kultuře byla věnována maximální pozornost. O opeře Brundibár mluví snad každý, kdo Terezín „absolvoval“. Handa zpívala ve sboru a „zaskakovala“ v roli psa.

„Myslím, že co se týče kultury, snad Terezín pro mě bylo velké štěstí, protože přece oni tam přivezli Židy ze všech stran. A tak tam byli učitelé, vědci, lékaři – a taky hudebníci. Mezi nimi i dirigent Karel Ančerl, můj strýc.“

Jedním z nich byl vynikající hudební skladatel, dirigent a klavírista Rafael Schächter a tak kromě účinkování v Brundibárově měla Handa ještě další zážitek:

„U nás v domově L 410 bylo ve sklepe nějaké staré harmonium. A tam Rafael Schächter nacvičoval Requiem, ale taky Figarovu svatbu, Prodanou nevěstu a jiné. A jelikož vždycky potřeboval, aby ho někdo doprovázel, tak někdy ho doprovázela Tella. A ta mě brala sebou, abych jí obracela listy not. A tím pádem já jsem slyšela a do dneška umím Verdiho Requiem skoro nazpaměť.“

Handa se neomezovala pouze na pasivní „konzumaci“ kultury, ale přispívala aktivně vlastní tvorbou. Její „poetické střevo“ se projevovalo různými způsoby, třeba tím, že pro své kamarády skládala básně. Napsala také text hymny uskupení, které si dalo název Ma’agal – z hebrejštiny „Kruh“, společenství, ve kterém jsou si všichni rovni, v přeneseném smyslu slova pak „dokonalost“.

Ma’agal

Věříš mi – věřím ti,
víš a vím,
buď jak buď,
nezradíš – nezradím.“

Kdo někdy slyšel vyprávění těch, kteří prošli terezínským ghettem, setkal se docela jistě s popisem podmínek, kterým se dnešní člověk vzpírá uvěřit. Bylo proto nezbytně nutné přistoupit na řadu

opatření, která se ve své době zdála nepopulární, ale fungovala naprosto bezchybně. Představte si mraky lidí nacpaných do malého prostoru, kde soukromí neznamenal nic, protože žádné neexistovalo. Na pokoji č. 28 to nebylo jiné: tříposchodové kavalce obsazené třiceti, čtyřiceti děvčaty z různého prostředí, různé národnosti a z různých míst, privátní prostor veškerý žádný – a ne všechny dívky se zrovna snášely. Ponorková nemoc byla na denním pořádku a s ní zákonitě veškeré další negativní průvodní jevy. Do této situace vstoupilo vedení heimu v osobě Telly Pollakové se zvláštním návrhem: vytvořit něco jako parlament, sněmovnu sestavenou ze dvou tříd (horní a dolní), a zvolena do parlamentu mohla být pouze ta, která dokázala posilovat ducha společenství, podporovat morálně volní vlastnosti a upevňovat to, co na pokoji číslo 28 v té době citelně chybělo: sounáležitost a pohodu. Vznik Ma'agalu Handa docela přesně popsala:

„Jednou večer nás Tella posadila takhle na lavici kolem stolu a říkala: víte, když se budeme dále takhle chovat, tak tady budeme mít peklo. Ale my odsud nemůžeme pryč, nemáme kam jít, musíme tady zůstat spolu a tak se zkusme spřátelit a snad to všechno bude lepší. A my jsme to akceptovaly.“

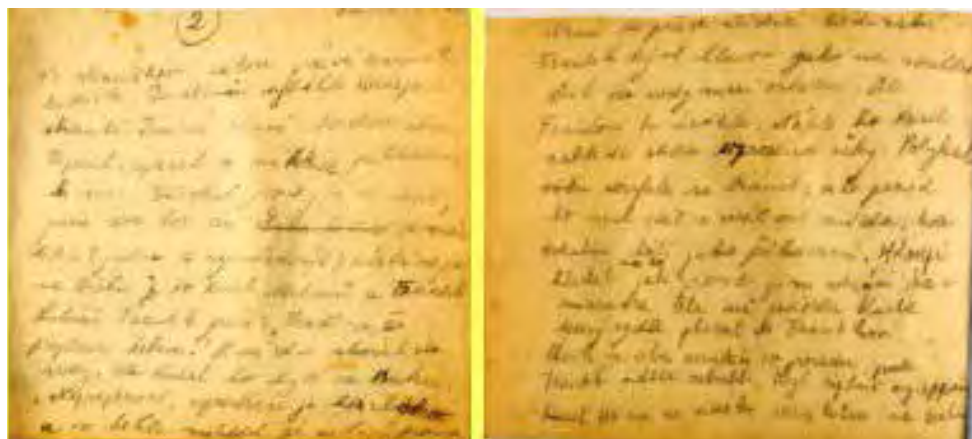
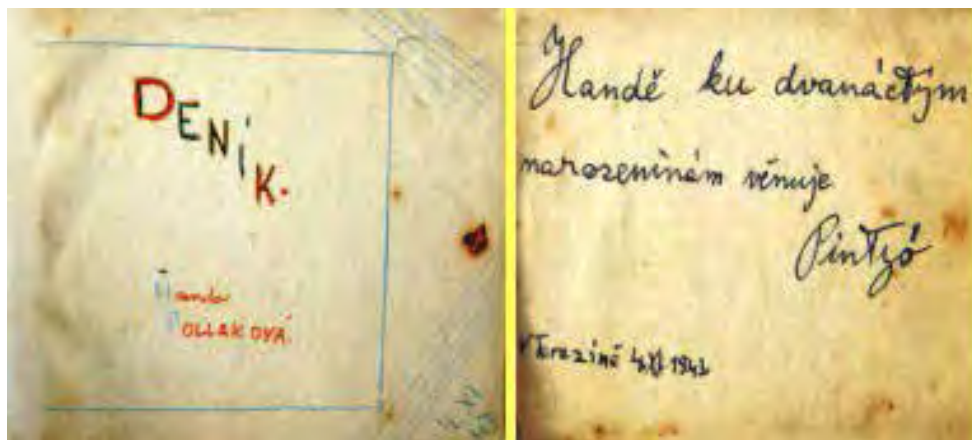
Do parlamentu se volilo každý měsíc a společenství, které si přísahalo věrnost a přátelství, mělo svůj odznak, heslo, vlajku a hymnu. Text hymny na nápěv písně „Ej padá, padá rosička“ složila, jak už bylo řečeno, Handa Pollaková. Znakem byl kruh se stisknutými dlaněmi: „*Vždycky když musela nějaká holka od nás do transportu, tak jsme se snažily ji utěšit a když něco potřebovala, jí to nějak dát. Třeba malej kousek chleba nebo tak.*“

Na podzim roku 1944 už z původní party pokoje číslo 28 zbyly pouze čtyři dívky, jejichž maminky pracovaly v dílnách důležitých pro válečný průmysl. Tyhle čtyři zbylé „mušketýrky“ vzaly vlajku Ma'agalu, rozstříhly ji na čtyři díly, každá si vzala jeden a slíbily si, že na sebe počkají první neděli po válce pod orlojem na Staroměstském náměstí, jak to stojí v knize Jaroslava Haška „Osudy dobrého vojáka Švejka“, a vlajku zase scelí. Svůj slib jedna druhá stvrzovala heslem „Věříš mi – věřím ti, víš a vím...“.

V té době už Handa v Terezíně nebyla. Spolu s jinými ji transportovali do Osvětimi. Ale to trochu předbíháme v čase.

Čisté radosti v neradostném prostředí

Ještě něco podstatným způsobem vylepšovalo podmínky, ve kterých se mladí lidé po příchodu do Terezína octli. Významným atributem, kterým proslul terezínský život, bylo společné trávení volného času. V heimech, které samospráva v některých případech roztrídila podle příslušnosti k různým typům hnutí, dostali vedoucí a vychovatelé možnost uplatnit při výchově svěřenců kritéria, kterým oni sami přikládali důležitost. A tak na ubikaci obývané převážně členy Hašomer Hacair v heimu L 218 panovaly zásady tohoto sionistického skautského hnutí, naopak na tzv. „devítce“ se chlapci inspirovali knihou Jaroslava Foglara „Hoši od Bobří řeky“ a byli svým vedoucím Arne Ehrlichem vychováni ve skautském duchu.

Sešit, který Handa dostala v Tereziňě od kamaráda k narozeninám.
Byl to její deník, poznámkový blok, školní sešit, prostě Všechno

Také Handa, přestože oficiálně nikdy nebyla členkou skautské organizace, zažila za terezínskými zdmi díky této skupině mnohé z toho, co známe ze svých oddílů my. S partou kluků, kteří si říkali „Bobři“, navázala dívčí skupina kontakt, hrály se různé hry a podnikaly společné akce. Její skautská „kariéra“ ale byla vzhledem k okolnostem docela krátká.

Ke dvanáctým narozeninám dostala Handa od svého kamaráda Pinti Mühlsteina (představitele Pepička ve zmíněné opeře Brundibár) památník, který používala k různým zápiskům. Nebyl to ale obyčejný památník. Bylo v něm Všechno. Doslova a do písmene. Zapisovala si do něj jak učební látku, tak svoje vlastní poznámky, literární tvorbu, pohádky, kreslila různé ilustrace a řadu dalších důležitých věcí. Pod tímto názvem jej pak po více než sedmdesáti

letech vydalo v trojjazyčné mutaci izraelské muzeum v Beit Terezin jako dokument, popisující autentický život dětí v Terezíně.

Tak trochu za to vděčíme Handině „skleróze“ a pochopitelnému spěchu: před transportem do Osvětimi balila svých povolených pár kilo do zavazadla a deník zapomněla na posteli. Ela Steinová, kamarádka z osmadvacítky, sešit našla a řekla si, že jej schová do Handina návratu – ačkoliv jestli něco nebylo vůbec jisté, byly to právě návraty...

Kódy a antikódy

Občas od pamětníků slyším o různých vzkazech zasílaných z koncentračních táborů lidem v Terezíně těmi, kteří odjeli „na Východ“. Také Handin otec Karel Pollak patřil k lidem, kteří se nespokojili s běžně dostupnými informacemi, a chtěl vědět, co se děje „za oponou“; tedy tam, kam odjížděla většina transportů, protože nebylo jasné, kam přesně jedou a co se děje dál. Domluvil se svou švagrovou Rosou Pollakovou, která odjížděla, určitý způsob psaní písmen na lístku: když se spojila první písmena každého pátého slova, mělo to dát souvislou informaci:

„My jsme skutečně takovej lístek dostali. To, že jsme se potom dozvěděli, že ti lidé už dávno nežili, když ten lístek byl poslanej, to je jiná věc. Ale když to táta četl a koukal na spojení těch písmen, tak z toho vyšlo slovo plyn. A táta říká: plyn? Co mi píše o plynu? Vona se zbláznila nebo si to nepamatuje? No, vona si to pamatovala moc dobře, jenomže my jsme nevěděli, kam jdem. Tak jako veselý to nebylo.“

Handina teta Rosa se svými dvěma syny šla do plynu v noci z 8. na 9. března roku 1944 spolu s dalšími téměř čtyřmi tisíci československých Židů z rodinného tábora v Birkenau.

Někomu život, někomu smrt aneb Selekcce v Birkenau

Začátkem září 1944 odjel transportem do Osvětimi také Karel Pollak a Handa s Tellou jej následovaly jen o pár týdnů později. Jejich transport odjížděl z Terezína 23. října a Handa se domnívala, že na konci té cesty na ni bude tatínek čekat, stejně jako to bylo v Terezíně. Jenže na konci cesty byla Osvětim, přesněji řečeno Březinka a s tatínkem už se nikdy nesetkala.

Na rozřadišti (nikdy nevím, jaké správné a hlavně slušné slovo mám pro tento zhovadilý způsob třídění lidí použít) Handa proklouzla na správnou stranu díky tomu, že Tella prohlásila, že Handě je čtrnáct. A pak následovaly všechny ty dobře známé procedury jako desinfekce, odchod na ubikace, kterými byly v tomto případě baráky nacpané lidmi k prasknutí. Minimální nebo vůbec žádné dávky jídla. Není divu, že z této perspektivy se vzdálený Terezín Handě jevil jako ráj na zemi.

Následovala další selekcce, kdy se vybíralo na práci do Německa a Handa s Tellou měly štěstí také v tomto případě.

„Prošly jsme a dostaly jsme zase jiný šatstvo. Ale musely jsme k nějaký holce, která seděla s kýblem a olejovou barvou nám psala na záda KL, Konzentration Lager, abychom nemohly utýct. Ale jak jsme mohly utýct s tou holou hlavou a s tímhle oblečením? A taky nemám číslo. Ty, co posílali do Německa, voni netetovali. Nechtěli, aby Němci a vlastně všichni, se kterými se vězenkyně setkávaly, viděli, že se lidi tetujou jako nějaký dobytek.“

A tak se Handa dostala do východního Německa do města Oederan. Pracovala tady v továrně, která původně sloužila jako výrobní nití, ale ve válečných časech změnila sortiment: vyráběly se zde patrony. Zde také oslavila své třinácté narozeniny.

„Tak jak jsem dostala ke dvanáctým narozeninám tenhle krásnej dar, dentík, tak jsem dostala k třináctým narozeninám něco, na co taky nezapomenu: Tella někde našla nějaký kousek klacku a kousek špagátu, kterej rozmotala na jednotlivý nitě, ten klacek obmotala a já jsem tím pádem měla kartáček na zuby. A já jsem byla ten jedinej člověk, kterej v našem transportu měl zubní kartáček a to byl hrozněj přepych.“

Viděno tímto úhlem pohledu je jasné, jak pomíjivé jsou naše dnešní nároky na komfort. Kartáček na zuby, samozřejmě každodenní věc, kterou by nejspíš nikomu nenapadlo darovat k narozeninám. Jenže záleží na okolnostech, na době a na podmínkách. V Arbeitslagru v Oederanu civilizované podmínky nepanovaly.

Cesta tam a zase zpátky aneb Jak málo stačí ke štěstí

V tomto pracovním táboře Handa s Tellou pobýly všeho všudy půl roku. Po nocích sledovaly bombardéry letící na blízké Drážďany, a když už bylo začátkem dubna roku 1945 slyšet americkou kanonádu ve velké blízkosti, bylo rozhodnuto o přesunu vězenkyň do Mauthausenu. Nakonec z toho byla cesta málem do pekel horoucích, protože Mauthausen už byl v té době údajně osvobozen a tak se vězenkyně s esesáckým doprovodem přesunovaly sem a tam bez zjevného smyslu a bez logiky. Jak řekla Handa, *„hledal se prostě jen další koncentrák, ve kterém nás ještě mohli zabít“*. Naštěstí času bylo málo, osvobozená vojska postupovala – a posledním neosvobozeným lágrem byl Terezín. Takže celý kontingent včetně esesaček nakonec skončil tam:

„A tak nás vložili v Litoměřicích na nádraží a dál už jsme šly pěšky. Ale Terezín, do kterého jsme se vrátily, vypadal docela jinak než ten, který jsme opustily. Bylo to místo, do kterého voni stahovali všechny ty pochody smrti a vězně, který už neměli kam dát. Tak my jsme se tam dostaly a řekli nám: my vás do ghetta nepustíme, vy musíte zůstat v karanténě. A tak jsme nakonec skončily v takový baráku mimo ghetto.“

Byly tam ale závory, ke kterým se dalo jít, a tak když se po Terezíně roznesla zpráva, že se vrátila děvčata z L 410, zbývající osazenstvo pokoje číslo 28 se rozběhlo ke šraňkům. Tak se Handa opět sešla s Marianne Deutschovou, Annou Flachovou řečenou Flaška, Věrou Nathovou – a Elou Steinovou:

Handa Pollaková
po návratu z Terezína (1945)

„Ela stojí přede mnou, drží takhle ruku za zádama a říká: víš, já jsem ti něco přinesla. A já říkám: co jsi mně přinesla? Myslela jsem třeba kousek chleba, protože to bylo to, v co jsme hlavně doufaly. A tak vona vytáhla „Všechno“, můj deník... A vod tý doby celá ta léta jsem ho měla sebou a byla jsem strašně šťastná.“

Domů

Němci v té době hledali všechny cesty, jak se s co nejmenšími ztrátami vypořádat, hledali nákladní auta a utíkali. To už Handa byla ubytovaná v Terezíně v někdejší škole, dnešním muzeu:

„Byly jsme v pokoji, který měl okno zrovna na silnici, ale říkali nám, abychom k němu nechodily, protože všude jsou snajpeři a je to nebezpečný. Ale jednoho rána slyším takový nějaký bzucení, který se pořád blíží. Tak jsem k tomu voknu šla, hluk byl pořád silnější a nakonec to byly tanky Rudý armády a na těch tancích kromě tankistů stáli vězňové, kteří už byli osvobození a křičeli, a to byl ten hluk, který jsem slyšela. Bylo to jako nějaký roj včel.“

8. května dorazila vojska Rudé armády také do ghetta. Za čtyři dny nato stála Handa s Tellou na mezi a chtěly do Prahy. Cestovaly normálním vlakem, žádným dobytčákem, a bylo to něco, na co si musely zvykat. Pro Handu to byl šťastný moment, který ale rychle skončil, protože vzápětí po návratu do Prahy se začaly objevovat otázky, na které nikdo neznal odpověď: mamčinu vilu v Dejvicích obýval bůhví kdo, stejně tak byty po příbuzných, nikdo také nevěděl, jak to vypadá se statkem v Olbramovicích. Ze všeho nejhorší byla nejistota týkající se osudu Karla Pollaka, protože ani Handa, ani Tella nevěděly, co se s ním stalo. Bylo nicméně jasné, že pokud se někdo z příbuzných vrátí, pojedje hledat do Olbramovic. Odjela tam i Handa.

Sny a skutečnost

Tella dostala v Praze malý byt a začala opět vyučovat hru na klavír. Handa poprosila sedláka v Olbramovicích, aby tam směla zůstat; doufala, že se tatínek vrátí. Čas dělila mezi práci na statku a chození na nádraží. Doufala, že se s otcem setká právě tam:

„Celá ta válka, to bylo dost špatný. Ale nejhorší čas byl, když jsem přišla na to, že vlastně stojím před životem sama, že se mi nikdo nevrátil. To bylo snad nejstrašnější.“

Nejdřív se jich vracelo hodně, potom méně a potom už se nevracel žádný. Já jsem pořád měla nějakou naději, „psala“ jsem si takový sny před spaním. Někdy jsem si umínila, že se mi teď bude zdát, že jdu na nádraží v Olbramovicích a čekám, že přijede vlak. Ale vlak už odjel. Ale stojí tam nějaký pán a drží hlavu takhle na stranu a mně je docela jasný, že je to táta. A von ke mně přišel a obejmul mně a všechno bylo zase krásný. A tak jsem usnula.“

Handa se otce nedočkala. O pár dní později se velmi drsným a nevybíravým způsobem dozvěděla pravdu – a sesypala se. Postupně od známých zjišťovala, co se vlastně s otcem po odchodu z Terezína dělo: byl poslán do Osvětimi a později do Arbeitslágru Kaufering, což byl pobočný tábor koncentráku v Dachau. Tam onemocněl tyfem, a přestože se uzdravil, velmi zeslábl. Navíc byl přesvědčen, že když on jako původně silný a zdravý člověk takhle vypadá, jeho dcera a žena konec války určitě nepřežily. Ztratil jak motivaci, tak důvod k životu.

Z Olbramovic odjela Handa na Českomoravskou vysočinu k tetě Aničce, která nebyla Židovka, nebyla odsunuta a tím pádem zůstala na statku celou válku. Handa nevěděla, jak bude přijata, protože s touto částí rodiny se neviděla několik let. Její rozhodnutí ale nakonec bylo správné: právě zde se jí dostalo podpory, útěchy a povzbuzení a duševně se zotavila z nejhoršího. Nastal čas přemýšlet, jak dál naložit se životem.

Studium na pražském dívčím reálném gymnáziu Handu nenadchlo. Původně měla namířeno na hospodářskou školu do Tábora, protože selské kořeny se zapřít nedaly a tuto školu už studoval bratranec Lubomír. Tella tímhle nápadem nadšena nebyla. Handa nakonec v Praze studovala gymnázium a „dotáhla“ to až do poloviny septimy. A pak najednou bylo jasno, protože hranice Československa se po komunistickém převratu v osmačtyřicátém roce uzavíraly a svobodě po krátkém nádechu zvonila hrana. A kdo prošel jednou totalitou, druhou už neměl chuť riskovat:

„Když se začaly zavírat hranice, tak jsem si řekla: teď se bude muset pryč. Tenkrát se skupina mladých lidí chystala na hachšará a potom do Izraele. Byli určeni do kibucu Hachotrim, já jsem Tellu prosila, jestli bych s nimi mohla odjet a ona mi to jako velká sionistka dovolila. V březnu devětačtyřicet jsme přijeli rovnou sem do tohoto kibucu.“

Hachotrim znamená Veslaři

Říká se, že každý začátek je těžký a platilo to i pro Handu. V Izraeli bylo všechno jiné: jiné podnebí, jiná mentalita, jiné zvyky. Přizpůsobovala se obtížně a velmi zvolna. Tella se v Izraeli objevila také, žila v Ramat Ganu a až do konce života vyučovala hře na klavír. Proti vůli Handy ji příbuzní zapsali do kurzu pro ošetřovatelky malých dětí, kde Handa moc šťastná nebyla a po roce se vrátila nazpět do Hachotrim a pracovala na různých pozicích, z větší části v zemědělství. Jejím snem byla Afrika – a velká rodina. Obojí proměnila ve skutečnost:

Handa jako dětská sestra v Izraeli (1950–1951)

„A pak jsem na to přišla. Bylo mi už skoro devatenáct, když jsem přišla na to, co potřebuju nejvíc: svoji vlastní rodinu. Že bych chtěla mít svého muže a své dítě. A tak jsem se vdala.“

Tyto věty slyším v Izraeli v nejrůznějších obměnách. Do podobných přání soustřeďovali mí židovští přátelé veškeré své naděje, do nich přetavovali ztráty, kterým byli během holocaustu vystaveni. Obnovit a zacelit. I tohle je způsob, jak Hitlerovi a jeho pohrobkům poslat vzkaz: nedostali jste nás!

A tak má Handa kromě tří vlastních dětí a adoptovaného syna také řadu těch, které adoptovala na „kibucnický“ způsob: starala se o ně a poskytovala jim náhradní domov v době jejich školní docházky. Dodnes se mnozí z nich s Handou a jejím manželem Chaimem setkávají.

No – a ještě zbývalo vyřešit tu Afriku. Jak už bylo řečeno, Handa jako venkovské děvče vyrostlé na statku upřednostňovala práci v zemědělství a nejšťastnější byla, když mohla pracovat v kravíně. Vcelku pochopitelná věc. V osmdesátých letech se do tohoto světadílu vydala společně s manželem: poprvé pracovali jako zemědělství experti v Zairu, dnešním Kongu, podruhé o pár let později byli dva roky v Keni.

Podtrženo, sečteno a literárně řečeno nežila Handa lichý život, spíš naopak. Postupně přicházející hrůzy, rozdrčené dětství, zážitky, které by srazily na kolena dospělého člověka.

Elie Wiesel řekl, že o holocaustu se dá jediné mlčet. My dvě jsme o něm mluvily. Jednoduché to ale nebylo ani pro mě, která z větší části jenom poslouchala, natož pro Handu, která se ve vzpomínkách vracela ke svým milým a blízkým. Přes všechny propasti času, který od druhé světové války uplynul, bylo zřejmé, že utrpené ztráty byly zahlazeny jenom zčásti, vlastně nebyly zahlazeny vůbec. O to větší respekt pak člověk cítí, když vidí vše, co Handa Pollaková-Drori dokázala překonat a žít naplněný a spokojený život. A jako balzám na duši zní slova řečená na úplný závěr:

„Já dodneška říkám, že většinu života žiju tady, ale moje skutečná vlast je v Čechách, můj skutečný domov je v Olbramovicích. To se nedá nic dělat. To se nedá vymazat.“

Myslím, že Hančini olbramovičtí přátelé to vědí.

Handa Drori v kibucu Hachotrim (září 2016)